

Dünü ve Bugünüyle HARPUR (Tarih-Edebiyat-Şiir-Folklor), TDV Elazığ Şubesi Yay. C.I sh. 441, Elazığ 1999

HARPUR'TA EDEBİYAT VE SÖZLÜ FOLKLOR

Yrd.Doç.Dr. Zülfü Güler

Türk Edebiyatını, üç ana bölüme ayırmak adet olmuştur: Eski Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı diye. Türk Halk Edebiyatı'nın, Harput ve çevresinde, Türklerin bu yöreye yerleştiklerinden beri var olduğunu tahmin etmek zor değildir. Ancak bu güne ulaşan bu edebiyat ve folklor varlıklarının bir çoğunun ne zaman meydana geldiğini ve tarih içerisinde ne gibi değişikliklere uğrayarak günümüze ulaştığını tespit etmek te mümkün değildir.

Eski Türk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatıyla ilgili verilerin çoğunluğu, kitaplarda, dergilerde, gazetelerde yazılı olarak bulunduğuna için bunların meydana getiriliş zamanları da ilk şekilleri de bilinmektedir.

Anadolu'da Eski Türk Edebiyatı, Fars Edebiyatını iyi bilen Türk aydınlarının medreseden yetişmesinden ve Türkçe söylemeye başlamasından sonra, 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren meydana gelmeğe başlamıştır. Harput ve çevresinde de bu çağlardan itibaren Eski Türk Edebiyatı'nın doğmuş olabileceği söylenebilir. Ancak, eserleri ve isimleri günümüze ulaşan şair ve yazarların hemen hepsi 19. ve 20. yüzyıllarda yetişmişlerdir. Kaynaklarda 18. yüzyılın sonlarında vefat eden Harputlu Nusret Ebubekir isimli bir şairden bahsedilirse de bu şair İstanbul'da yetişmiş ve orada yaşamıştır.

Harput'ta kültürel ve edebî faaliyetlerin 19. yüzyılın ikinci yarısında, yani Tanzimat'tan sonra çoğaldığını ve hız kazandığını görüyoruz. Bunun elbette tarihî, kültürel ve sosyal sebepleri vardır. Kanaatimizce bu sebeplerden biri ve en mühimi, bu tarihlerde Harput'ta batılı misyoner faaliyetlerin artması ile, müslüman olmayan halkın eğitim ve kültür, hatta ekonomik yönden geliştirilmesidir. Onların bu kültürel ve sosyal çalışmalarını gören müslüman Türk halkı, gerek devletin, gerekse kendilerinin açtıkları okullarda, eğitim ve kültürel faaliyetlerini artırmışlardır. Tabii ki başlangıçta, Harput'taki ve diğer vilayetlerdeki medreselerde yetişen aydınlar bu çalışmalara önayak olmuşlardır.

Tanzimat yıllarında, İstanbul'da Yeni Edebiyat akımının başlamasına karşılık, Harput'ta Eski Edebiyat tarzı gelişmiştir. Eski Edebiyat sahasında Tanzimat yıllarından itibaren, Harput'ta bir-ikisi divan sahibi olan 30 kadar şair yetişmiş ve yaşamıştır. Bunların birkaçı, İstanbul'daki gazetelere (Tercümân-ı Hakikat) manzum ve mensur yazılar göndermişlerdir. İstanbul ile edebî yönden irtibat kurmalarına, bazıları İstanbul'a gidip gelmelerine rağmen divan edebiyatı tarzını, gerek şekil gerekse muhteva yönünden sürdürmüşlerdir. Elazığ'da Eski Türk Edebiyatı örnekleri, Fikret Memişoğlu ile 1968 yılına kadar yaşatılmıştır. Bugün de Eski Edebiyatın şekillerini kullanarak manzumeler yazan şairler vardır. Ancak ne Memişoğlu'yu ne de bunları divan şairi addetmek doğru olmaz.

Eski Türk Edebiyatı'nın manzumeleri, divanlarda ve mecmualarda kalmamış, Harput yöresi halkının zevkına, musikisine ve folkloruna yansımıştır. Meşhur divan şairlerinin beğenilen gazel, şarkı ve müstezatları, bilhassa Fuzûlî'nin gazelleri ile, Nevres'in ve Harput'ta yetişen şairlerin bazı manzumeleri, yöreye has çeşitli makamlarda beste ile söylenmektedir. Böylece Eski Türk Edebiyatı'nın gazel, müstezat, şarkı gibi manzumeleri Elazığ'da halk musikisine güfte olmuş, yahut yöreye özgü bir klasik Harput musikisi doğmuştur.

Bir asrı aşkın süre içerisinde Harput ve Elazığ'da yetişen, Eski Türk Edebiyatı tarzında manzumeler yazan 30 kadar şairin, yahut sadece meşhurlarının hayatlarından, kişiliklerinden ve eserlerinden söz etmek konumuzun dışındadır. Ancak bu edebiyatın beğenilen, besteye söylenen ve halkın hafızasına yerleşen birkaç örneğini buraya almak yerinde olur.

Rıf'at Dede'den Gazel

Ben şehîd-i bâdeyim dostlar demim yâd eyleyin
Türbemi meyhâne enkazıyla bünyâd eyleyin

Gasl olunmaz mâ ile gerçi şehîdân-ı vegâ
Yıkayın meyle beni bir mezhep icâd eyleyin

Türbeme kandil için bir köhne sâgar vakf edin
fiu'le-i nâr-ı arakla rûhumu şâd eyleyin

Türbedâr olsun bana bir rind-i mey-hâr-ı garîb
Nezr-i serhoşân ile ol pîre imdâd eyleyin

Neyle, meyle, bir alay mahbûb ile her dem gelin
Bezm-i Cem âyinini kabrimde mu'tâd eyleyin

Her gelen mestân u rindân ise gelsin türbeme
Gelmesin sofî vü zâhid tard u ib'âd eyleyin

Mest eder bûy-ı türâb-ı meşhedim bu âlemi
Bâde-nûşânı bu nev-neşveyle irşâd eyleyin

Yâdigâr olsun bu nazmım evliyâ-yı sâgara
Gitti Rıf'at perr açıp, ardınca feryâd eyleyin

Mustafa Sabrî'den Müstezâd

Ey dil ne durursun, demidir başla figâne
Çün andelibâne
Hâr oldu gülistân-ı visâl döndü hazâne
Kar yağdı çemâne

Kan ağlayın ey dîdelerim siz de bu derde
Her vakt-i seherde
fiimden geri yâd oldunuz ol şâh-ı hubâne
Ay girdi dumâne

Ey cân, gide cânân, sana lâyık mı tavattun
Ârâm-ı temekkün
Yık lâneyi, pervâz edegör sen de hemâne
Göç başka mekâne

Ey çârh-ı sitemkâr, yetişir benden elin çek
Kurbânın olam tek
Fersüdeledim kalmadı fer cevri-i cihâne
Âlâm-ı zemâne

Allah için ey peyk-i ecel sen de şitâb et
Bir lutf-ı sevâb et
Say hayrına, ver müjde-i rihlet dil ü cân
Davran rahimâne

Gamlanma gönül, gam geçer, Allah Kerîmdir
Rahmân u Rahîmdir
Sabrî hele sabret, döner elbette zemâne
Kalmaz rakıbâne

Hacı Hayri'den Gazel

Sînemde bir tutuşmuş yanmış ocağ olaydı
Zülfün karanlığında bezme çerâğ olaydı

Meyhâneler kapusu bahtım gibi kapansın
Rindâne bâde içmek sensiz yasağ olaydı

Deşt-i cünûn içinde gezmezdi böyle gönlüm
Giysûların kemendi boynumda bağ olaydı

Terk-i cünûn ederdi Leylâ gamıyla Mecnûn
Bir gün yüzün göreydi âlemde sağ olaydı

Gülşen-sarây-ı hüsnün bir âh ile yakardım
Kânûn-ı aşk içinde cüz'-i mesâğ olaydı

Efsâneler yazardım sevdâ-yı aşka dâ'ir
Gamdan dilimde Hayrî hâl-i ferâğ olaydı

Halk Edebiyatı

Elazığ çok zengin bir sözlü folkloru sahiptir. Her aşk üzerine, yüreklerde iz bırakan her delikanlıya, her yosmaya, her güzelliğe bir türkü yakılmış; duyulan, görülen, hissedilen her şeye bir mani söylenmiş; duygu ve düşünceler, düz sözler yerine türkülerle, manilerle, atasözleriyle, deyimlerle güzel ve anlamlı bir biçimde ifade edilegelmiştir.

Elazığ'da ve Harput'ta aruzla, heceyle ve serbest tarzda şiirler söyleyip yazan, ün kazanan ya da kazanamayan çok sayıda şair yetişmiştir. Bu şairlerin yetişmesinde, bu zengin halk kültürünün büyük ölçüde etkisi vardır. Zaten bu kadar çok türkü, mani, hoyrat ve maya da isimsiz şairler tarafından söylenmiş ve halka mal olmuş değil midir? Bu zenginliğe rağmen Harput'ta aşık edebiyatı ve saz şiiri geleneği yerleşmemiştir. Sadece, Baskil'in fieyhhasan Köyü'nde aynı aileden 17. yüzyıldan beri dört şair yetiştiği bilinmektedir. Alevi ve Bektaşilerce bir din ulusu olarak tanınan fieyh Ahmet Dede'nin soyundan gelen bu şairler, 17. yüzyılın başında yaşayan Kalender Abdal, aynı yüzyılın sonunda yaşayan Teslim Abdal, 1759 yılında vefat eden Derviş Ali ve çağımız şairlerinden Yusuf fahin'dir. Bu şairlerin hepsi de tasavvufî konularda, halk şiiri tarzında şiirler söylemişlerdir.

Bir de bunlar gibi günümüzün şairlerinden Kebanlı Nimrî Dede, Keban'ın Nimri Köyü'nde 1909 yılında doğmuş, daha çok tasavvufî konular içeren şiirler söylemiştir.

Bunlardan başka, halk şiiri tarzında hece ölçüsü ve dörtlüklerle şiirler yazan birçok şair vardır. Günümüz şairlerinden çoğu bu tarzı da denemektedirler. Ama tabii ki bunları halk şairi olarak addetmek mümkün değildir.

Elazığ ve çevresinde Aşık Edebiyatı, saz şiiri ile hikâyecilik ve meddahlık geleneği yoktur. Bunun yanında türkü ve mani, masal ve efsane, atasözü ve halk deyimleri, bilmece ve şaşırtmacalar bakımından çok zengin bir halk edebiyatı ile karşılaşırız.

Türküler ve Maniler

Türküler, halkın, hayatı aksettirdiği ifade vasıtalarıdır. Halk, hayatın bütün tezahürlerini, insanın his ve hayallerini edebiyatın ortak ürünleriyle ifade etmiştir. Dünya ve ahiret, doğum ve ölüm, sevinç ve keder, aşk ve hayal gibi hayatın bütün unsurları türkülerde yer almıştır. Halk arasında ortak hisler doğuran türküler, geniş bir kültür birliğini sağlayan en önemli varlıklardan biridir. Bütün halk edebiyatı ürünleri ortak kültür birliğinin meydana gelmesinde önemli rol oynar.

Halk türkülerinin çoğunda görüldüğü gibi Elazığ türkülerinde de, coğrafi yapı, iklim özellikleri, yöresel yer isimleri, şahıs adları, yaşayış biçimi, gelenek ve görenekler önemli ölçüde işlenmiştir.

Elazığ türkülerinin çoğunluğunda ana tema aşk, sevgi ve güzelliştir. Elazığ'da kahramanlık türküleri söylenmemiştir. Bir serhat şehri olmayışı buna sebep olarak gösterilebilir. Yine de Cihan Harbinin doğurduğu keder ve üzüntüler bazı türkülere yansımıştır.

Elazığ türkülerinin bazıları, konuları ve işledikleri temalar bakımından Diyarbakır ve Urfa türküleriyle benzerlikler gösterir. Hatta aynı türkülerin, bilhassa uzun hava, maya ve hoyratların, değişik varyantları bu illerin folkloru içerisinde yer almaktadır. Güftedeki konu, motif, hatta söz bakımından olan bu yakınlık ve benzerlikler melodide de görülmektedir.

Manileri, türkülerle aynı başlık altına almamızın nedeni, Elazığ yöresinde manilerin birçoğunun türkü olarak söylenmesidir. Elazığ'da söylenen uzun havalarda güfte olarak maniler, bilhassa cinaslı maniler kullanılır. Maniler, ekseriyetle türkü güftesi olarak söylenmiştir. Yahut, türkülerin dörtlüklerinin her biri bir mani şeklinde söylenmiştir. Bazan da, türkü ile hiç ilgisi olmadığı halde maniler, türkü deyişlerinin arasına bir dörtlük olarak girmişlerdir. Maniler ve türkü deyişleri uzun havaların arasına hareketli bir türkü söyleyişisiyle girerler. Zaten türkülerin bir kısmı, birbirine uygun manilerin peşpeşe sıralanmasıyla meydana gelmiş gibidirler. Bu yüzden bir türkünün değişik şekillerine rastlanılır.

Türkülerin manilerden farklı şekilleri de tabii ki vardır. Üçer ya da ikişer mısralık bölümler halinde söylenenleri de görülmektedir. Birçok türkü bir olay üzerine söylenmiştir; hikayeleri vardır.

Maniler, ekseriyetle türkü güftesi olarak, mani dizen, türkü yakan kadınlar tarafından söylenmişlerdir. " Büyük ceviz " , " kol aç " gibi aynı sözlerle başlayan adeta aynı türkünün yahut manzumenin dörtlükleriymiş gibi söylenmiş manilere de rastlanılır.

Elazığ yöresi folkloru içerisinde maniler çok zengin bir yer tutar. Bu manilerin bir kısmı Kerkük manileriyle benzerlik gösterir.

Türkü ve Manilere Örnekler

Al alma türküsü

Al elmayı daldan al;
Daldan alma benden al.
Duydum gelin olisin.
Dur ben ölem ondan al.

Al elmanın dördünü.
Sev igidin merdini.
Seversen bir güzel sev,
Çekme çirkin derdini.

Al elma dilim dilim.
Gel otur, benim gülüm
Ne dedim, neden küsdün?
Lal olsun arsız dilim.

Al elma, gızıl elma.
İrafa düzül elma.
O yar bize gelende,
Cebine süzül elma.

Elma versem almassın,
Sen almadan galmassın.
Hanki bağın gülüsün,
Zemheride solmassın.

Elma atışan gurban
Atıp tutuşan gurban.
Alem de yol gidiyor,
Senin gidişen gurban

Elmadan al olasın
Serviye dal olasın
Bahar yar mı bulunmaz
Ben dedim sen olasın

Elmayı daldan aldım
Sevdayı yardan aldım
Sahan gönül vereli
Bir guru cana galdım.

Nakarat: Oy henno henno henno
Yar henno henno henno
Eller gınalı henno
Gözler sürmeli henno.

Hayriye Türküsü

Gargacuş'un daş delüğü
Héyriye'm keklük férigi
Taramış sırma porigi

Pencereye godum desdi
fiu Saray'dan bi yél esdi
Benim yarım benden küsdü

Aman aman azdur Héyro'm
Lira verem bozdur Héyro'm
Ak gerdana düzdür Héyro'm

Aman aman azdur gelin
Lira verem bozdur gelin
Ak gerdana düzdür gelin

fianşéne yapdım gapı,
Gırıldı keserin sapı
Benim yarım altun topu.

Bir daş atdım çaya düşdü,
Çaydan çüt gögercin uşdu.
Benim göynüm sahan düşdü.

Aman aman azdur Héyro'm
Lira verem bozdur Héyro'm
Ak gerdana düzdür Héyro'm

Aman aman azdur gelin
Lira verem bozdur gelin
Ak gerdana düzdür gelin

Héyriye'min gaşları gara
Héyro'm gezer boş avara
Mamo Begden gelür para

Aman aman azdur Héyro'm
Lira verem bozdur Héyro'm
Ak gerdana düzdür Héyro'm

Maya Örnekleri

Kerem eyle üzün dönder bahan yar
Gözüm seni görmeyeli kaç gündür
Kimi görsem benzetirim sahan yar
O kadar ki bu gözlerim şaşkındır.

Her seher her sabah gölgeler yerde
Mor sümbül zülüfler gül yüzde perde
Aşkından düşmüşüm amansız derde
Derdimin dermanı olan yar nerde

Mani Örnekleri

Bu dağın oylumuna
Kuş konar yaylımına
Eğil gözlerin öpem
Geldik yol ayırımına

Bülbül güle mi geldin
Laldın, dile mi geldin
Bildin gülde fayda yok
Bile bile mi geldin.

Karşıda Fırat gördüm
Ölümü murat gördüm
Sevda derdi görmeyen
Demesin ki dert gördüm

Kol aç gelene doğru
Gül at, gülene doğru
Kes bağrım kanım aksın
Kadir bilene doğru

Cinash Maniler

Dil meze, dil meze
Dudak meze, dil meze
Gönül verdim bilmedim
Kadir kıymet bilmeze

Güne düştüm güne düştüm
Gölgede güne düştüm
Felek gözün kör olsun
Dediğin güne düştüm.

Yanan yar, yanan yar
Tutuşan yar, yanan yar
Acep o gün olur mu?
Yanım verem yanan yar

Yara sızlar yara sızlar
Ok değmiş yara sızlar
Yaralının halinden
Ne bilsin yarasızlar

Hikâyeler, Masallar, Menkıbeler, Efsâneler

Elazığ'da halk hikâyeciliği ve meddahlık geleneği yoktur. Ancak Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre gibi halk hikâyelerine masallaşmış şekilde rastlamak mümkündür. Eskiden köy odalarında ve toplantı yerlerinde cenknâmeler ile Battalname, Ahmediye ve Muhammediye okunurdu. fiimdi kahvehaneler ve televizyon yüzünden bu adetler ortadan kalkmıştır.

Elazığ yöresinde masala matal denir. Bu matallar daha çok kadınlar tarafından çocuklara, kadın toplantılarında, kış gecelerinde aile içinde anlatılır. Aynı sebeplerle erkekler tarafından anlatıldığı da olur. Bu gelenek te yok olmaktadır.

Elazığ masal bakımından da zengindir. 100 kadar Elazığ masalı Prof.Dr.Umay Günay tarafından derlenmiş, konu, motif, tip vs. yönünden incelenmiştir. Her kasabadan ve her köyden derleme yapılacak olursa bu sayı birkaç kat artabilir. Masallar böyle sayı ve çeşit bakımından çok olmakla birlikte buraya bir örneğini alamayacağız. Başlangıç tekerlemesini vermekle yetinelim.

Matal matal mat atar
İki sıçan göt atar
Biri Ahmet'in koynuna
Biri Fatma'nın koynuna

Bu tekerlemedeki isimler masalı dinleyenlere göre değiştirilir; yerine şahıs ve işaret zamirleri de konabilir. "Koynuna" sözlerinin yerine bazan "burnuna" denilir. Bu tekerleme daha çok çocuk dinleyiciler içindir. Bundan başka "bir varmış bir yokmuş" diye başlayan tekerlemeler de söylenilir.

Elazığ'ın hemen her köyünde, göller, nehirler, dağlar, tepeler, dereler, ağaçlar ve bazı yerlerle ilgili efsâneler; ulu kişiler, tarihi şahsiyetler, yatırlar, şeyhlerle ilgili menkıbeler; hac ve sair yolculuklarla ilgili hikâyeler; aşk hikâye ve efsâneleri; türkülerin doğmasına neden olan olaylarla ilgili hikâyeler; fiyeh Sait ve Dersim isyanlarıyla ilgili menkıbeler; Kore ve Kıbrıs harbine giden kişilerle ilgili menkıbeler anlatılagelmiştir.

Hazar Gölü ve Hazarbaba Dağı ile; Fırat ve Murat nehirleriyle, Harput Kalesi ve Buzluk mağarasıyla ilgili efsâneler; Hızır ve fiah İsmail Menkıbeleri yaygındır.

Elazığ'da anlatılan efsane, menkıbe hatta masalarda fiah İsmail, Genç Osman, Köroğlu, Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan gibi tarihi şahsiyetlerin isimleri de geçer. Hele fiah İsmail adının geçtiği birçok efsane, menkıbe ve masal vardır. Elazığ'da bir kısım köy halkı ve Tunceli halkının bir kısmı Alevi olduğu için bu yöre halkı içerisinde bu tür efsaneler çok görülür. fiah İsmail'le ilgili olan efsanelerde Yavuz'dan söz edilmez. Hz. Ali'nin cenklerini anlatan Cenknâmeler de çok okunur.

Osmanlı Padişahlarından Harput ve çevresine uğrayanlar hakkında da bazı efsaneler doğmuştur. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferine giderken bu yöreden geçtiği ve Sivrice'de konakladığı rivayet edilir. Kanûni ve IV. Murat ta Bağdat fethine giderken Uluova'da konaklamışlardır.

Fıkralar

Halk zekâsı hemen her hadiseye uygun bir fıkra meydana getirmiş; birçok fıkra tipleri yaratmıştır. Elazığ'da böyle fıkralar ve fıkra tipleri vardır. İmam, köylü, şehirli, ağa, hizmetkâr, halk arasında gezen deliler, gelin-kaynana, karı-koca hakkında anlatılan fıkralar vardır. Bunlar, isimsiz genel tipler halinde fıkroda bulunduğu gibi, bazan özel isimleri de bulunabilir. Ayrıca fıkra tipi haline gelen şahıslar da vardır. Hacı Hoca, Reşit Hoca, Ruyeti Baba, Müşip, Ağınlı İbik Dayı, Daldikli'nin Osman Ağa gibi kişiler fıkraları en çok anlatılan, kitaplara geçmiş fıkra tipleridir. Ayrıca her köyde yahut komşu köyler arasında şöhret kazanmış başka fıkra tiplerine de rastlanılır. fintilli Ali Ağa, Perçençli Hayriye Hanım gibi. Bunların dışında Nasreddin Hoca, Bektaşî, Bekri Mustafa gibi genel fıkra tiplerine ait fıkralar da anlatılır. Köyler, yöreler ve kasabalarla ilgili fıkralar da meydana gelmiş ve yaygın bir şekilde anlatılmaktadır. Baskil halkıyla ilgili fıkralar en yaygın olanlardır.

Bilmeceler, fışirtmacalar

Elazığ yöresi bilmece bakımından da çok zengindir. Yusuf Ziya Öksüz, bitirme ödevi olarak binyüz kadar bilmece derlemiş sonradan Amil Çelebioğlu ile birlikte "Türk Bilmeceleri Hazinesi" ismiyle yayınlamıştır.

Diğer Kalıplaşmış Sözler

Bunlar atasözleri, deyimler, tabirler, du'alar, beddu'alar, küfürlerdir. Genel Türkçe içerisinde kullanılan atasözleri ve deyimler Elazığ'da da yöresel söyleyiş ve telaffuz ile söylenmektedir. Bunların dışında Elazığ'a has, başka yörelerde pek rastlanılmayan atasözleri ve deyimler de çoktur. Hatta denilebilir ki Elazığ, bu bakımdan bir hazinedir.

Halk zekâsı, doğal ve sosyal olaylardan edindiği tecrübeleri, kısa, kalıplaşmış, ahenkli, çarpıcı, anlamlı sözler halinde ifade etmiştir. Atasözlerinin, deyimlerin ve tabirlerin birçoğu nasihat ifade ettiği gibi, sosyal taşlama anlamı taşıyanlar da vardır. Bu kalıplaşmış sözler ifadede kolaylık, çarpıcılık ve etki sağlarlar.

Du'alar, beddu'alar ve küfürler ise daha çok mahallî ağızla söylenen kısa ve kalıplaşmış sözlerdir.

Bu kalıplaşmış sözlerden birkaç örnek verelim.

Atasözleri ve Deyimler

Bundan sonra at olup kuyruk mu sallıyacağız.
Dam doymadan çortumdan su akmaz.
Düğün evinde deve, acıkdınsa koş eve.
Körsüçan ne kadar toprak atsa kendi üzerine yığar.
Öküzüm iri olsun da çifte gitmesin.

Aç karın, kuru çalım
Atını itini nallamak
Çiçekleri yarılmak
Burnundan kıl aldirtmamak
Kanat süpürmek
Göbeği atmak
Kırlı çıkın
Poçığinden göğermek
Yükünü tepeye yıkmak

Du'alar-Beddu'alar

Başa kadar murad alasız.
Cennet hanımı olasın.
El öpenin çok ola.
Helal süt emmişe düşesin.
Toprağınca yaşıyasın.
Yüzün ağ ola.

Ağzandan burnundan gele.
Baba çıka.
Can evin yıkıla.
Dilin şişe leğenlere düşe.
Garnağissi, gızıl gurt.
Gotdik.
Gözen dizen dura.
Lal olasın, lap lap bakasın.
Mezar ağacını kemire.

Nara gara vere.
Parça tike olasın.
Sarı satlıcan olasın.

Küfürler

Dellek, teres, gıbrak, dümbük, sürpüntü.

Günümüz Edebiyatı

Cumhuriyet döneminde de Elazığ'da yetişmiş birçok şair ve yazar vardır. Bunların hemen hepsinin eserlerinde Harput ve Elazığ kültürünü, folklorunu, yaşayışını bulmak mümkündür.

Bütün hayatını Harput folklorunu araştırmaya adanmış, birçok makalesi ve kitaplarından başka aruzla ve heceyle şiirleri bulunan Fikret Memişoğlu'nun şiirlerinde; yine araştırmacılığı yanında, daha çok heceyle ve dörtlüklerle yazan Cenânî Dökmeci'nin şiirlerinde daima Harput'tan esintiler, türkü ve manilerin ahengi ardır.

Yıldırım Niyazi Gençosmanoğlu Harput'u destanlaştırmış; Harput'un efsanevi geçmişini ve manevî hayatını ve kültürünü şiirlerine aksettirmiştir.

Ahmet Kabaklı, Ejderha Taşı isimli eserini Harput efsanelerinden ve masallarından esinlenerek yazmıştır.

fiemsettin Ünlü'nün "Yukarı fiehir" ile "Toprak Kurşun Geçirmez" isimli romanlarında, Metin Önal Mengüşoğlu'nun "Yerler Mühürlendi" isimli romanında bu yörenin insanı ve yaşayışı vardır.

Bütün bu şair ve yazarların eserlerinin birçoğunda Harput kültüründen esintilerin yanında Harput'a hasret teması görülür. Yalnız, Harput'un bir belde olarak düşünülmediği, geçmişten gelen bir ruh, bir kültür olarak görüldüğü hemen fark edilir.

İshak Sunguroğlu, Nurettin Ardıçoğlu, Fikret Memişoğlu Harput tarihini, Folklorunu ve edebiyatını araştırmışlar, bu konularda eserler yazmışlardır. Reşat Gündüz ve fiükrü Kacar da 1940 lardan bu yana eser vermiş şairlerin kısa hayat hikâyelerini ve seçilmiş şiirlerini alarak antolojiler meydana getirmişlerdir.

Bu bildirimize, konusuyla ilgisi olan ve olmayan, ancak Harput- Elazığ ve çevresiyle ilgili olan bir kaynakça ekledik. Tabii ki bunlardan başka kitap ve yazılar da vardır. Bunun bir başlangıç olmasını ve daha geniş Harput bibliyografyalarına ve araştırmalarına zemin hazırlamasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

Altan Dergisi, Elazığ Halkevi yayınları, 1940 vd.
Ardıçoğlu, Nureddin; **Harput Tarihi**, İst.1964

- Buran, Ahmet; *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları*, **Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)**, 1987, 1(2), 47-72
- Cengiz, Halil Erdoğan- Eren, Gönül Hatay; **Rahmi-i Harputi Divanı**, Kültür Bakanlığı 1000 Temel eser, Ank. 1996
- Çelebioğlu, Amil- Öksüz, Yusuf Ziya; **Türk Bilmeceleri Hazinesi**, İst. 1979
- Erhan, Handan; **Elazığ Yöresi Atasözleri, Deyimleri ,Bilmeceleri, Du'a ve Beddu'aları**, F.Ü. Fen-Edb.Fak. Türk Dili ve Edb. Böl. Bitirme Ödevi (basılmamış), 1990
- Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu bildirileri**, 24-27 Ekim 1985, El. 1992
- Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu bildirileri**, 5-7 Kasım 1987, El. 1989
- Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu bildirileri**, 7-9 Nisan 1988, El. 1991
- Fırat fiir Akşamları Güldestesi*, El. Kasım 1994
- Güler, Zülfü; **Harput Ağzı**, El. 1992
- Günay,Umay; **Elazığ Masalları**, Erzu. 1975
- Gündüz, Reşat; **Ufkum**, Ank. 1968
- Kacar, fiükrü; **Bu Toprağın Yaşayan Ozanları**, El. 1993
-; **Bu Toprağın Yaşayan Ozanları c. II**, El. 1997
- Kısaparmak, Fatih Güngör; **Dil Folkloru Açısından Harput Ağzı**, İst. 1980
- Kısaparmak, Necip Güngör; **Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ** (Harput ve Elazığ'ın İdari-Kültürel Tarihçeleri), El. 1967
- Memişoğlu, Fikret; **Harput Ahengi**, İst. 1966
-; **Harput Halk Bilgisi**, El. 1995
-; **Harput Divanı**, El. 1995
- Onur, Naci; **Harputlu Divan fiairleri**, El. 1988
- Sivrice İlçe Yıllığı, *Hazar Gölü ve Hazar Baba Dağı Üzerine efsaneler* , s.34-36, 1994
- Sunguroğlu, İshak; **Harput Yollarında**, İs. 1961
- Tan, fieref; **Hadi Harput'a gidek** (şiir kitabı), El. 1992
- Tunç, Ahmet; **Konuşan Harput**, El. 1996
- Ünal, Y.Doç.Dr. Mehmet Ali; **XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)**, T.T.K. 1989
- Yeni Fırat Dergisi**, sayı 1-36, Nisan 1962-Eylül 1967
- Yuvalı, Abdulkadir; *Fırat HavzasınınTürk Tarihindeki Yeri*, **Türk Kültürü**, Ocak 1986, s. 1-10

